

MARGUERITE YOURCENAR'IN "L'OEUVRE AU NOIR" ADLI ROMANINDA KAHRAMANIN BİLGİ VE KİMLİK ARAYIŞININ GÖSTERGEBİLİMSSEL ÇÖZÜMLEMESİ*

Semiotic Analysis of the Protagonist's Search for Knowledge And Identity in Marguerite Yourcenar's "L'Oeuvre Au Noir"

Zeynep ORAL**

Gazi Türkiyat, Bahar 2021/28: 1-19, DOI: 10.34189/gtd.28.001

Öz: Bu makalede, Fransız Akademisine kabul edilen (1980) ilk Fransız çağdaş kadın yazar, Marguerite Yourcenar'ın (1903-1978) XVI. Yüzyılda Avrupasında Rönesans dönemini anlatan ve tarihi bir eser olarak nitelendirilen, "Zenon" adı altında türkçeye çevrilen "L'Oeuvre Au Noir" (1968) adlı romanında Paracelse, Michel Sevet, Copernic, Etienne Dolet ve Leonardo da Vinci gibi XVI. Yüzy düşünürlerinden esinlenen ve onların görüşlerini özerk kişiliğinde birleştiren doktor, filozof, aydın, hümanist, simyacı, gezgin kurmaca roman kahramanı Zenon Ligre 'in çocukluktan ölümine kadar süren yaşam serüveninde kahramanın değişimi ve dönüşümü, mutlak bilgi ve kimlik arayışı, kilise ve dogmatik düşünceyle mücadelesi Algirdas Julien Greimas'ın anlatsal göstergebilimin çözümleme yöntemlerinden "eyleyenler modeli" çerçevesinde ele alınacaktır. Algirdas Julien Greimas'ın anlam ve anlamlama olgusu üzerine kurgulayarak geliştirdiği "eyleyenler modeli", anlatı izlenmesini kahramanların var olma özellikleriyle değil de yaptıkları ve işlevleriyle üstlendikleri rollerle incelemektedir. Bu çerçevede anlatı izlecesi, eyleyenler şemasında yer alan Özne/Nesne ilişkisi bağlamında irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: anlatsal göstergebilim, göstergebilimsel çözümleme, eyleyenler modeli, Bilgi Öznesi, Nesne

Abstract: The following article uses the actantial model in Algirdas Julien Greimas's semiotics of discourse to analyse the transformation and change, the search for absolute truth, the struggle with the church and dogmatic thought in the life and death of physician, philosopher, scientist, alchemist, traveler and fictional character Zenon Ligre who is based on XVIth century philosophers Paracelse, Michel Sevet, Copernic, Etienne Dolet, Leonardo da Vinci and others in the novel *The Abyss* (L'Oeuvre au noir-1968) translated as *Zenon* into Turkish written by the first female contemporary French author accepted by the academie française Marguerite Yourcenar (1903- 1978). Greimas's actantial model based on sense and signification, distinguishes characters and action elements according to their function within the plot, instead of their existence. Within this framework the narrative program is scrutinized with the subject/object relationship in the actant model.

Keywords: semiotics of discourse, semiotic analysis, actant model, subject of information, object

* Bu çalışma 1999 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yayımlanmış "Quête du Savoir et de l'identité dans l'Oeuvre Au Noir" başlıklı doktora tezinden hareketle geliştirilerek güncellenmiştir.

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. a.zeynep.alp@gmail.com, orcid.org/0000-0001-6378-5464, Cönderim tarihi: 16.05.2021 / Kabul tarihi: 02.06.2021

1. ROMANIN ÖZETİ

L'Oeuvre Au Noir, adını simyacılar için kimyasal bir tepkimede maddenin ayrışıp çözülerek başka bir maddeye dönüşmesi anlamına gelen eski bir simya formülünden alır. Bu aşama simyacıların metalleri altına dönüştürmeleriyle elde ettikleri "Büyük Eser'in" ilk ve en önemli aşamasıdır. "Siyah evreden" sonra sırasıyla "beyaz" ve "kırmızı" evreleri geçirek değişikliğe uğrayan madde en sonunda altına dönüşür ve "Büyük Eser" gerçekleşir (Julien 1991: 33). XVI. yüzyılda, kilise, din ve rasyonel düşüncenin çatıştığı Rönesans dönemimde geçen roman, Büyük Eserin evreleri gibi üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu üç aşama simgesel olarak anlatı kahramanı simyacı, doktor ve düşünür Zenon Ligre'in zaman içinde yaptığı yolculuklarla gittiği her yerde peşinde olduğu mutlak bilgiyi araması, elde etmesi ve kiliseye rağmen yaşamına kendi iradesiyle son vererek başından beri aradığı kimliğini bulmasıyla açıklanmaktadır. Roman, Bruges'de Flandre yolunda, ikisi birbirinden çok farklı kişilikleri olan Zenon ve kuzeni Henri-Maximilien Ligre'in karşılaşmasıyla başlar. Kader çizgilerinin ayrıldığı bu yol ileriyeye dönük amaçları ve sahip olmak istediklerinin peşinden gitmek için seçtikleri yoldur. Ancak, her ikisinin de hayattan beklentileri, amaçları çok farklıdır. Zenon'un amacı mutlak bilgiye erişmek ve bunun aracılığıyla Nietzsche'nin felsefesinde olduğu gibi kendi kendini aşan bir insan, yani "üst- insan" olmaktır. Ligre için ise yaşam, Cesar ve İskender gibi adını duyurarak kahraman olmak, yazdığı şiirlerle ününü duyurarak lüks ve şefaate içinde yaşamaktan ibarettir. Zenon amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken, içinde bulunduğu dönemin koşullarında kiliseye, bağnaz düşünceye ve otoriteye karşı durur, yazılar yazar kendi kendini yetiştirerek önce simyacı sonra doktor olur. Humanist ve aydın görüşleriyle Rönesans döneminin düşünür ve bilim adamlarını kişiliğinde barındırır ve onların sesi olur. Kendi özgür iradesiyle kurguladığı yaşamında hayatını tehlikeye atacak zorluklarla karşılaşır. Zenon zaman içinde edindiği bilgilerle ve onun bilisel gelişimini destekleyen insanlarla serüveni ruhuyla yaptığı yolculuklar, deneyimler ve öğrendiklerini hayata uygulaması sayesinde, kendi dönüşümünü gerçekleştirirken yaşamını prenslerin emrinde, onların istekleri doğrultusunda hareket ederek hiçbir amacına ulaşamayan zayıf kişiliğiyle Henri-Maximilien Ligre de Zenon'a karşıt bir kişi modeliyle kendini ortaya koyar. Kilise Zenon'u ölüme mahkûm ederek onu cezalandırmak ister, fakat anlatı şemasında roller değişir, çünkü Zenon kendi isteğiyle canına kıyarak kiliseyi cezalandırır, ölümüyle, bir simyacı olarak, kimyasal tepkimenin ilk safhasını gerçekleştirmiştir. Ayrışan madde aslında kendisidir, kimlik arayışı tamamlanmış ve kendi kendini aşabilmiştir. Simyacıların söylemiyle deney başarıyla tamamlanmış, "Büyük Eser" elde edilmiştir. Bruges'de başlayan anlatı izlencesi yine Bruges'de sona erer. Bu bağlamda Zenon yaptığı yolculukların sonunda tekrar doğum yeri olan Bruges'e döner. Zenon, Rönesans döneminin kurgusal bir kahramanı olmasına rağmen, aslında aynı zamanda çağımızın ideal aydın insanını temsil etmektedir. Bu nedenle *L'Oeuvre Au Noir* klasik bir eser olarak kabul edilebilir.

2. ANLATISAL GÖSTERGEBİLİM

İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün 1911-1916 yılları arasında verdiği ders notlarının derlenerek 1960 yılında yayımlanan "*Cours de Linguistique Générale*" (1916) "Genel Dilbilim Dersleri" adlı kitapta, dili bir göstergeler dizgesi olarak, dil göstergesini gösteren ve gösterilen düzleminde ele almış, gönderge gösterge bağlantısını, göstergenin algılanmasını ve kavranlaştırılmasını, gösterge ve değerleri ve göstergenin nedensizliği gibi konuları incelemiştir (Vardar 2001). Böylece daha sonraki yıllarda dilbilimin yanında yorumbilim, folklor, mitoloji, sinema ve dini metinlerin çözümlenmesi gibi farklı disiplinlerde yapılacak çalışmaları da içine alan "göstergebilim" kavramını ortaya koymuştur. Saussure ile birlikte A.B.D'li felsefeci ve mantıkçı Charles Sanders Peirce'de göstergebilimin kendi kendine yeten bağımsız bir bilim dalı olmasını sağlamış ve yazılarıyla çağdaş göstergebilimin öncülerinden biri olmuştur (Rıfat-Rıfat 2005: 231). Daha sonraki yıllarda göstergebilim alanında A.B.D, Rusya, Almanya, İtalya ve Fransa'da farklı çalışmalar yapılmıştır: Morris 1964, Prieto 1975, Kristeva 1972, Todorov 1967, Ricoeur 1989, Riffaterre 1961, Man 1979, Bahtin,1978, Eco 1994, Jauss 1970, 1974 Propp 1970, Barthes 1985 (bkz. Rıfat-Rıfat 2005: 231-333).

Göstergebilim alanında yapılan çalışmalar ışığında göstergebilim tasarısının anlamlama dizgelerinin genel bir kuramını oluşturduğu görüşünden hareketle Paris Göstergebilim Okulu'nun en önemli temsilcileri olarak A. J. Greimas ve J-C Coquet, bu alanda anlam ve söylem odaklı çözümlere metodolojik olarak yaklaşmışlardır. Greimas (1977) Göstergebilimin görevinin yalnızca dilsel olarak eklenmiş anlamsal bütünlüleri değil, yaşanmış olan, etkilenmiş olan, hissedilmiş olan gibi deyişlerin altında yatan dolaysız olan anlamları da açıklamak olduğunu belirtmiştir. Göstergebilim her şeyden önce "kesinlikle kuramsal bir anlamlandırma" görüşü olarak kabul edilmiştir (Hénault 1979: 93). Bu bağlamda "Göstergebilim artık hem anlamların üretilmesi ve kavranılması koşulları üstüne genel bir düşünce biçimi, hem de anlamlı bütünlüklerin somut çözümlenmesine uygulanacak yöntemler bütünü" olarak kendini ortaya koymuştur (Rıfat-Rıfat 2005: 354).

Göstergebilim dilin kullanımsal boyutunu ön plana çıkaran söylem çözümlemesinden hareketle yapılan çalışmalar bağlamında geliştirilmiştir. Algirdas Julien Greimas'la Eric Landowski, *Introduction à l'analyse du discours en sciences sociales* (Toplumsal bilimlerde söylem çözümlemesine giriş) adlı ortak kitaplarının başında, göstergebilimin bir yandan yapısal dilbilimden, bir yandan halkbilim ve söylenbilim araştırmalarından kaynaklandığını belirtir, 1960 yılından sonra, hem anlamın oluşum ve kavram koşulları üzerinde bir genel düşünce, hem de anlamlı nesnelerin somut çözümlemelerinde uygulanacak bir yöntemler bütünü olarak bağımsız bir bilim dalı olmaya yöneldiğini belirler (Yücel 1984: 126).

Gösteren (ses dizisi) ve gösteren (kavram) düzleminden oluşan dil göstergesinin gösterilen kısmıyla ilgilenen göstergebilimsel çözümlemeler okura yüzey yapıdan

derin yapıya inerek anlamın inşa edilmesinde yol gösterici bir rol oynamakta ve klasik çözümleme yöntemleri karşısında daha nesnel bir çözümleme olanağı sunarken anlatı çözümlemelerinde araştırmacıya yönetsel bir bakış açısı edinmesini sağlamaktadır. Nitekim R. Barthes'ın da ifade ettiği üzere "Bir anlatıyı anlamak, yalnızca bir öykünün çözülüş sürecini izlemek değil, aynı zamanda bu anlatıda "katların" bulunduğunu görmektir [...]. Bir anlatıyı okumak yalnızca bir sözcükten öbürüne geçmek değil, aynı zamanda bir düzeyden öbürüne geçmek demektir (Barthes'dan aktaran Rıfat-Rıfat 1997: 91). Anlatısal göstergebilimi tanımlarken anlatıbilim ve anlatısal göstergebilim arasındaki ayrımı belirtmek, kavramların daha net anlaşılabilmesini sağlayacaktır. Anlatıbilim (narratoloji) anlatının içeriği ya da içerilen yapısıyla ilgilenir ve bir şeyi anlatmak için kullanılan malzemeyi incelerken anlatısal göstergebilim öykünün (diegesis) içerik yapılarını çözümlemeye çalışır ve anlatılanları inceler. Anlatıbilim öykü düzleminde kahramanların yaşadığı olaylar dizisini tanımlar. Göstergebilim ise anlatı izlencesi kahramanların üstlendikleri rollerle biçimlenen öykünün yapısını ve başlangıç ile bitiş durumunu inceler (Kıran-Kıran 2021). Bu bağlamda anlatısal göstergebilim anlatılarda oluşturulmuş anlamı çeşitli düzeylerde çözümlemeye çalışan bir yöntemdir. A. J. Greimas'a göre göstergebilim "hem dünyanın insan, hem insanın insan için taşıdığı anlamın oluşmasını araştıran, bu anlamın çözümlenmesi için yöntemler, araçlar geliştiren bir bilim dalıdır". (Greimas'tan aktaran Kıran, Kıran 2021: 387). A. J. Greimas'ın yüzey yapıdan derin yapıya doğru bir yön izleyen bu çözümleme yöntemi *üretici süreç, göstergebilimsel kare* (ya da göstergebilim karesi), ve *eyleyensel yapı* üç katmandan oluşmaktadır. (Fontanille, 2001). A.J. Greimas Üretici Süreci anlatısal yapılar ve söylemsel yapılar olarak ikiye ayırmış bu yapıları da kendi içlerinde dizimsel bileşke ve anlamsal bileşke olarak gruplandırmıştır. A.J. Greimas Üretici Süreci bir çizelgede göstermektedir (Kıran, Kıran 2021: 284):

Anlatısal Yapılar	Dizimsel Bileşke	Anlamsal Bileşke
	Derin Yapı: Temel Sözdizim (göstergebilimsel dörtgen)	Temel Anlam
	Yüzeysel yapı: Anlatısal Sözdizim (eyleyenler şeması ve işleyişi)	Anlatısal Anlam
Söylemsel Yapılar	Sözdizimsel söylem Söylemselleşme Oyunculaşma Zamansallaşma Uzamsallaşma	Söylemsel anlam İzlekselleşme Betiselleşme
Metin/Söylem		

Üretici Süreç içinde yer alan söylemsel yapıları analiz etmek, söylem çözümlemesinde kullanılan yöntemlerden farklılaşmaktadır. Burada çözümleme anlamın nasıl oluştuğu üzerine kurgulanmaktadır. Çalışmada üretici sürecin anlatısal

yapılar bileşkesinde yer alan anlatısal sözdizim yani eyleyenler şeması ve işleyişi, anlatı kahramanları açısından ele alınacaktır.

3. A. J. GREIMAS'IN EYLEYENSEL ÖRNEKÇESİ¹

A. J. Greimas'ın anlatısal çözümlemesinde olay örgüsünde yer alan anlatı kahramanları fiziksel ve ruhsal özelliklerine göre değil de olay örgüsündeki işlevlerine, yani yaptıkları eylemlere göre tanımlanır ve "eyleyen" terimiyle gösterilirler. Bu bağlamda anlatıda birçok kahraman olabilir, ama bu kahramanların oynadığı roller ve eylemler kahramanın fiziksel ve ruhsal özelliklerinin önüne geçer. Nitekim, anlatıda zaman ve uzamda olay akışı kahramanların eylemleriyle şekillenir. Eyleyenler bir filmde rol alan aktörlere benzetilebilir. Filmde olay örgüsü aktörlerin devinimleriyle ilerler. Eyleyen terimi, bir sözcüde "eylemin belirttiği oluştaki etkin ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesne" olarak tanımlanır. "A.J. Greimas'ın kuramında da "varlık ya da nesne"nin gerçekleştirdiği eylem önemli olduğu için, eyleyen kavramı kişi kavramından çok daha geniş kapsamlıdır. Eyleyen, insan ya da nesne, tekil ya da çoğul, somut ya da soyut olabilir. Öte yandan, gene eylemin ya da işlevin önde gelmesi ve gerçekleşme düzleminde birkaç eyleyen işlevini birden yüklenmesi nedeniyle eyleyeni bir varlıktan çok belirli bir 'bağıntının bir ögesi' olarak tanımlamak gerekir" (Yücel 1982: 101-102). Greimas (1966) anlatıda eyleyenleri Gönderen-Gönderilen (Alıcı)-Özne-Nesne, Yardımcı-Engelleyici olarak sınıflamıştır. Bu eyleyenlerin aralarında çift taraflı bir ilişki söz konusudur. Birinin varlığı diğerinin varlığını önsayar ve adeta zorunlu kılar. Bununla birlikte gönderen ve gönderilen arasındaki ilişki tek taraflıdır (Courtès'ten aktaran Sığırcı 2020: 81). Eyleyenler genellikle insan oldukları gibi bazı anlatılarda da mutluluk, toplum, fakirlik, onur, bilgi gibi soyut kavramlar da olabilirler. Eyleyenler anlatı sürecinde devingen bir yapıya sahiptirler, aynı konumda olmayabilirler, Nesne bazen Özne, Gönderici Yardımcı durumuna geçebilir. Bir kahraman tek bir eyleyense rol üstlenebildiği gibi, birden fazla rol de üstlenebilir (Kıran-Kıran 2021: 394-395). V.Propp'un masalın anlatısal çözümlemesinden esinlenen Greimas, kişilerin eylemlerini altı eyleme indirilerek bunları işlevleri açısından kendi aralarında ikişerli biçimde birleştirmiştir:

1. İletişim eksen: Gönderici-Nesne ve Gönderilen eksenidir. Bu eksen de göndericinin işlevi Gönderilene bir şey iletmek ya da hangi Nesneye gereksinimi olduğunu belirtmektir. Nesne Gönderenin ilettiği ya da Alıcının yoksun bulunduğu şey olarak tanımlanabilir.
2. İsteyim (edinç) Eksen: Özne-Nesne eksenidir. Özne çoğunlukla eylem içinde bulunan, Yardımcı ve Engelleyicileri olan eyleyendir. İstekten kaynaklanan

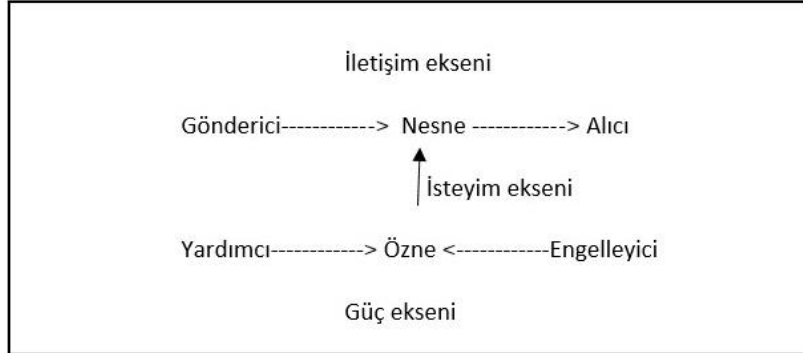
¹ Bu bölümde eyleyense modelin öğeleri olan Özne, Nesne, Gönderici, Gönderilen (Alıcı), Yardımcı ve Engelleyici terimlerinin baş harfleri için büyük harf kullanılacaktır.

edimlerin oluşturduğu bir eksenidir. Burada Özne Alıcıya ulaşması için karşısına çıkan olası engelleri aşar.

3. Edim (yapım) ya da güç eksen: Yardımcı-Özne-Engelleyici eksenidir. Bu ekseninde özne gerekli olan güçle donanır. Bu güç Özneye Yardımcı tarafından sağlanan bir bilgi, bir nitelik, bazen de bir nesne olabilir. Engelleyici ise Öznenin eylemini güçleştiren bir bilgi, bir nitelik, bir nesne olabilir (Sığırcı 2020: 82).

Burada kullanılan “Özne” ve “Nesne” terimlerinin dilbilgisel öğeler olmadığını belirtmek gerekir. Özne genellikle önemli eylemlere katılan başkahramandır. Nesne ise kahramanın elde etmek istediği soyut ya da somut değer ya da kimsedir. Bununla birlikte Özne ve Nesne her zaman işlevlerine göre belirlendiğinin altını çizmek gerekir. Courtès'e göre (1976: 65) Özne ve Nesne arasındaki ilişki etken ve edilgen bir yapıdadır; Özne Nesnesini elde etmek, ona ulaşmak ister. Bu bağlamda Özne arzulayan, Nesne ise arzulanan konumdadır.

Greimas'ın eyleyenler şemasında eyleyenler arasındaki ilişki aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Altı eyleyenin hepsi bir anlatıda olabildiği gibi eyleyenlerin sayısı daha az da olabilir. Ancak en az iki eyleyenin (Özne – Nesne) bulunması zorunluluğu vardır.

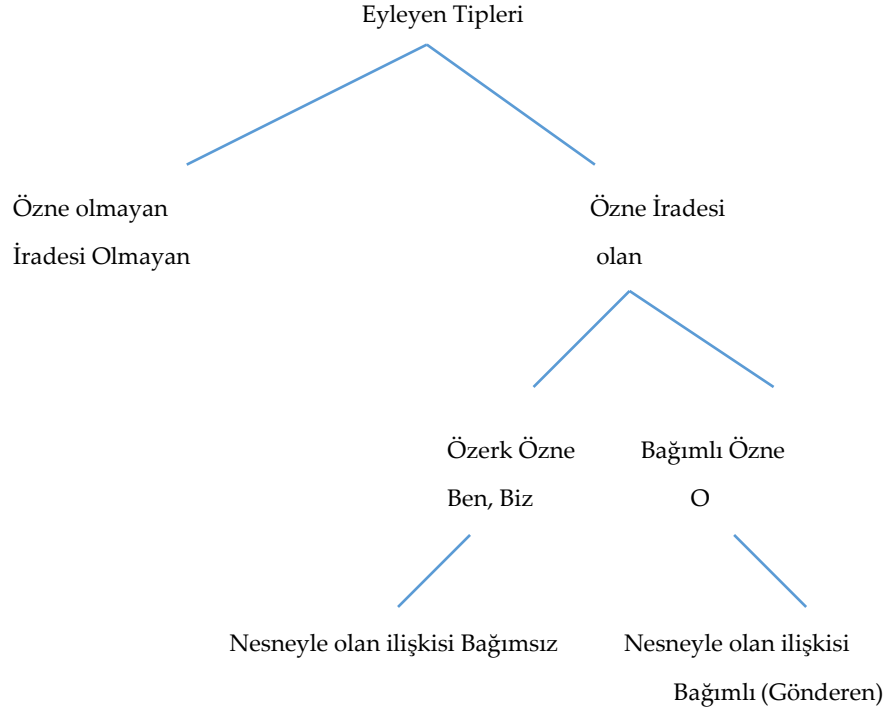
Bu çalışmada Özne olarak kahramanın anlatı izlencesinde Nesne/Nesneleriyle olan ilişkisi, Özne tipleri ve konumları eyleyenler şemasındaki isteyim eksenini üzerinden çözümlenecektir.

3.1. Eyleyenler Bağlamında Özne Tipleri ve Konumları

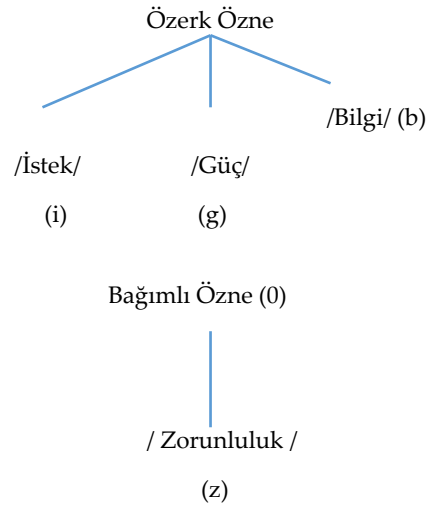
Anlatılarda başlangıç durumundan bitiş durumuna kadar süren anlatı izlencesi, bir Öznenin bir Nesnenin eksikliğini hissederek onu aramaya başlaması, peşinden gitmesi, zorluklarla karşılaşması, Nesnesine/Nesnelere ulaşmak için mücadele etmesiyle gerçekleşir. Jean Claude Coquet (1984) Özne kimliğinin oluşması için Öznenin iletişimde olduğu bir Nesneye/Nesnelere değer atfetmesi gerektiğini, her

insan ve eyleyenin Özne kimliğini taşımadığını, ancak bireysel iradesi ile davranarak belli bir değer yüklediği nesnesinin peşinden gidenin Özne olarak kabul edilebileceğini belirtir. Bu durumda kişi, eyleyen ve kahraman kavramları da ancak bu tanımlamada Özne kimliği taşırlar. Hébert (2007), herhangi bir Nesneye yönelen Özneyi "Eyleyen Özne" olarak tanımlar. Göstergibilimsem çözümlemede Özne Edimsel" ve "Bilgi ya da Doğruluk Öznesi olarak iki şekilde tanımlanır. Edimsel Özne bedensel davranışları, deneyimleri ve çalışmalarıyla görünür; Bilgi öznesi ise daha çok bilgi edinimiyle belirir. (Greimas ve Courtès'ten aktaran Kıran-Kıran 2021: 442). Özne ve Nesnenin rolleri birbirlerine göre tanımlanır; Nesnesi olmayan Özne, Öznesi olmayan Nesne varsayılmaz. Öznenin Nesnesinin peşinden gitmesi, arayışı isteyim ekseninde gerçekleşir. Gerçek hayatta olduğu gibi Özne Nesnesini elde etme amacını gerçekleştirirken bu eylemi kendi iradesiyle, söylediklerinin sorumluluğunu alarak bazen de dışarıdan gelen bir baskı ve zorunlulukla yani kendi iradesinin dışında gerçekleştirir. Bu çerçevede göstergibilimsel çözümleme Öznenin özelliklerini sınıflandırarak, eyleyenler içinde Özne tipleri oluşturmuştur (Coquet 1984).

Anlatı izlencesinde Özne tipleri ve özellikleri Nesne (Nesneleriyle) olan ilişkilerine göre tanımlanır. Coquet eyleyenleri üç kiplik terimi ile tiplerine ayırır: /istek/güç/ve/bilgi/. Burada /istek/ kipliği eyleyenin kendini Özne olarak ortaya koymasında önemli ve belirleyicidir. Nitekim bir değer nesnesine sahip olmak isteyen Özne "Ben" olarak kendini ifade eder ve değer nesnesinin peşinde olduğunu, onu aradığını belirtir. Kendini bir sözceleme Öznesi olarak ortaya koymayan ve /istek/ kipliğini kullanmayan eyleyen bir anlatı izlencesinde Özne olarak tanımlanamaz. Bu ilişki isteyen Özne ve istenen Nesne olarak etken ve edilgen bir ilişkiyi ifade etmektedir (Courtès 1976: 65). Kendi isteği, iradesi, bilgisi ve gücüyle nesnesine ulaşmayı amaçlayan ve kendini "Ben, Biz" olarak ortaya koyan özne Özerk Özne olarak tanımlanmaktadır (Coquet 1984: 11). Coquet iradesiyle hareket eden "Ben, Biz" olarak kendini ortaya koyan Özerk Özneyi iki grup içinde incelemiştir. Birincisi Özerk Özne olarak Nesnesiyle olan ilişkisini bağımsız olarak kurar, yani dışarıdan bir zorlayıcı güç bulunmaz. Sözü'nün sorumluluğunu "Ben", "Biz" olarak üstlenir. İkinci gurupta ise Özne iradesi olduğu halde kendinden güçlü bir Gönderene bağımlı olan "Bağımlı Öznedir". Bu Öznenin Nesnesiyle olan ilişkisi /istek/ kipliği yerine /zorunluluk/ kipliğiyle belirtilir; yani Göndericinin isteği, gücü ve bilgisi doğrultusunda hareket eder. Kendini "Ben" sözceleme öznesiyle ortaya koymayan bu Özne "O" olarak adlandırılır. Özerk Özne üç kipliği kullanır: istek(i), güç (g) ve bilgi (b).

Kiplikler olarak guruplandırıldığında, Özerk Özne üç kipliği kullanır: istek(i), güç (g) ve bilgi (b). Bağımlı Özne ise sadece /zorunluluk/ kipliğiyle hareket eder. Kendi iradesi dışında bir güç ile kendini ortaya koyar.

Özerk Özne bu üç kiplikle dört konumda bulunabilir (Coquet'den aktaran Kıran-Kıran 2021: 411-412):

1. igb(/istek/güç/bilgi/): Ben. Arayan, bir şeylerin peşinde olan Özne. "İstek Öznesi" olarak da tanımlanan bu Özne her değer nesnesine sahip olacağımla hareket eder. Daha çok içgüdüleriyle Nesnesinin (Nesnelinin) peşine düşer. Davranışı geleceğe yöneliktir. Bu tip Özneler genellikle anlatı izlencesini başlatırlar. Yazınsal yapıtlarda daha çok idealist ve maceracı kahramanlar olarak görünürler.

2. bgi (/bilgi/güç/istek/): Ben. Doğruluk Öznesi olarak tanımlanan bu Özne belli değer nesnesini (nesnelini) elde ettim ilkesiyle davranır. Dekartçı Özne ve Bilgi Öznesi olarak da tanımlanan bu Özne, edindiği bilginin bilincindedir. Davranışı şimdiden geçmişe yöneliktir. Doğruluk Öznesi "Ben bazı şeyleri bilirim yaparım" diyerek kendini ortaya koyar.

3.igb (istek/güç/bilgi/): O. Boş Özne olarak tanımlanan bu Özne, hiçbir değer Nesnesine sahip olmayacağımla hareket eder. Davranışı şimdiden geleceğe yöneliktir. Boş Öznenin bir değer nesnesiyle ilişkisi olmadığından istek/güç/bilgi/ kiplik terimlerinden hiçbirine sahip değildir. Bu eyleyen ben ile özdeş olmayıp (Ben/O), örtük olarak da olsa "ben hiçbir şeyim demektir".

4. bgi (/bilgi/güç/istek/): (O). Ayrılık Öznesi. Bu Özne tipi belli değer Nesnesini (Nesnelini) elde etmedim ilkesiyle davranır. Davranışı şimdiden geçmişe yöneliktir. "Ben bazı şeyleri bilmem yapmam" ilkesiyle kendini ortaya koyar.

Bağımlı Özneler kendi iradeleri dışında hareket ettiklerinden Nesneyle olan ilişkileri Göndericiye göre belirlenir. Göndericinin istek, güç ve bilgisiyle hareket ettiklerinden Özne konumları genellikle Göndericinin kimliğiyle birleşir ve karışır. "Ben bir değer nesnesine sahip olmak zorundayım" der. Gönderenin peşinden gittiği değer nesnesini gönderenin isteğiyle elde etmek zorundadır ya da elde etmiştir.

3.1.2. Eyleyenler Bağlamında Özne /Nesne ilişkisi

Genel olarak Anlatı izlencesinin başında Özne Nesnesinden/Nesnelinden ayrıdır ve izlencenin başından sonuna kadar Nesnesinin/Nesnelinin peşinden gider, elde etmeye çalışır. Eyleyenler şeması içinde Özne ve Nesne ilişkisi isteyim ekseninde gerçekleşir. Özne ve Nesne birbirlerini önvarsayar, yani Öznesiz Nesne, Nesnesiz Özne düşünülemez (Everaert-Desmedt 2000: 40). Özne'nin ulaşmak istediği ve peşinden gittiği Nesne/Nesnelere kitap, hazine, eşya gibi somut değerler, sevgili, aile bireyi, arkadaş gibi kişiler, huzur, sağlık, mutluluk gibi soyut değerler de olabilir. Tam tersi olarak Özne bağlantılı olduğu Nesnedenden/Nesnelere de kurtulmak isteyebilir: eş, ev, hastalık, düşman vb. (Kıran vd. 2021: 396). Özne Nesnesine ulaşmak ya da ondan kurtulmak için anlatı izlencesinde yolculuğa çıkmak, taşınmak, bulunduğu yeri terketmek gibi fiziki uzam değiştirir; ancak Nesne huzur, bilgi, kimlik, cesaret gibi

soyut değerler olduğunda, bu arayış bilisel düzlemde gerçekleşir (Everaert-Desmedt 2000: 40).

Anlatının herhangi bir anında Özne ile Nesne arasındaki ilişki bir anlatı sözcüğü oluşturur. Özne ve Nesne arasındaki ilişki Anlatı izlencesinin başında üç şekilde gösterilebilir (Kıran-Kıran 2021: 397):

1. Bazı anlatılarda Özne Nesnesiyle ne beraber, ne de ayrıdır: (Ö,N)
2. Özne Nesnesiyle ayrıdır: $\text{Ö} \cup \text{N}$
3. Özne Nesnesiyle birlikte: $\text{Özne} \cap \text{N1}$

Greimas ve Courtès (1979) anlatılarda durum sözcüğü ve edim sözcüğü olmak üzere iki tür anlatı sözcüğünün bulunduğunu belirtirler. Özne ve Nesne arasındaki ilişki bir durum sözcüğüyle ifade edilir. Durum sözcüğü anlatının başında Özne ve Nesne arasındaki ilişkiyi tanımlar, bir durumu betimler. Durum sözcüğünde bir nitelik, dolayısıyla bir durağanlık söz konusudur. Edim sözcüğünde ise bir eylem, dolayısıyla bir devingenlik söz konusudur. (Yücel 1982: 105).

Durum sözcüğü “bağlaşımsal durum sözcüğü” ve “ayrışimsal durum sözcüğü” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bağlaşımsal durum sözcüğünde Özne Nesne/Nesnelere bağlaşımsal ilişkisi içindedir: $(\text{Ö} \cap \text{N})$

Ayrışimsal durum sözcüğünde Özne Nesne/Nesnelere ayrışım ilişkisi içindedir: $(\text{Ö} \cup \text{N})$ (Greimas-Courtès 1979: 125). Bu ilişkide Özne ile Nesne birbirlerinden ayrı olsalar bile, aslında hep ilişki içindedirler (Everaert-Desmedt 2000: 40). Nitekim Özne hep Nesnesine yöneliktir, ona ulaşmayı ister, kendine hedef koyar, arzular. Ayrışım durumu anlatı izlencesinin bir anında Öznenin Nesnesiyle bir bağlaşımsal ilişkisine geçeceğinin habercisidir, ya da Özne bağlaşımsal durumunda olduğu bir Nesneyi yitirmiş olabilir.

Anlatı izlencesi bir durum sözcüğünden başka bir durum sözcüğüne geçişle ilerler; yani bir bağlaşımsal durumundan, bir ayrışım durumuna ya da tam tersi olarak bir dönüşüm gerçekleşir. Bu dönüşüm bir edim sözcüğüyle gerçekleşir ve bir edim Öznesinin, başka bir deyişle bu dönüşümü gerçekleştirecek bir eyleyen Öznenin müdahalesini gerekli kılar (Kıran-Kıran 2021: 398). Bununla birlikte bazı anlatılarda durum Öznesi ile edim Öznesinin rolleri aynı eyleyen tarafından üstlenilebilmektedir. Örneğin bir define arayan korsan defineyi kendisi bulursa hem edim Öznesi hem de durum Öznesi rollerini üstlenir.

Edim Öznesi (korsan Ö2) Durum Öznesi (korsan Ö1) N= define

$\text{Ö2} \rightarrow (\text{Ö1} \cap \text{N}) \quad \text{Ö2}=\text{Ö1}$

Kayıp çocuğunu arayan anne çocuğun polis tarafından bulunmasıyla nesnesiyle bağlaşımsal durumuna geçer:

Edim Öznesi (polis Ö2) → Durum öznesi (anne (Ö1) Nesne= çocuk

Ö2 → (Ö1 ∩ N) Ö2#Ö1

Bir Durum sözcesinden bir edim sözcesine ve de tekrar bir durum sözcesine, ardından da bir edim sözcesine geçiş anlatı izlencesini oluşturur. Bu devinimle anlatı ilerler.

3.1.3 Eyleyenler Bağlamında Özne ve Nesne İlişki Açısından Romanın Çözümlemesi

XVI. yy. Ortaçağ Avrupası ve Rönesans Döneminin ilk dönemlerini anlatan romanda anlatı izlencesi roman kahramanı Zenon Ligre'in Bruges'de doğumundan yine aynı yerde kendi iradesiyle hayatına son vermesiyle ölümüne kadar geçen süreyi, kahramanın kişiliği, kilise ve dogma düşüncelere karşı olan mücadelesi, doktor, simyacı, düşünür, hümanist kimliğiyle değişimi ve dönüşümünü konu almaktadır. Eyleyenler bağlamında Zenon'un Özne olarak kendini nasıl ortaya koyduğu Nesne/Nesneleriyle olan ilişkileri göstergebilimsel bir çözümlemeyle incelenecektir.

Anlatı kahramanı Zenon Ligre 20 yaşına kadar teoloji eğitimi alır. Sorgulayıcı kişiliği, öğrenme isteği ve merakıyla çok kitap okur ve Ortaçağın karanlık atmosferinde din ve kilise öğretilerini sorgulayarak bu eğitimi kendi istek ve iradesiyle bırakır, mutlak gerçek ve bilimin öğretilerinin peşine düşer. Bu öğrenme isteği kendi iradesine bağlıdır ve kendi isteği, gücü ve bilgisiyle bu edimi gerçekleştirir. Zenon, anlatı izlencesinin başından sonuna kadar Özerk Özne olarak kendini ortaya koyarken anlatının belli kesitlerinde İstek Öznesi, Bilgi (Doğruluk) Öznesi ve Ayrılık Öznesi olarak Nesnesine/Nesnelerine göre konum değiştirecektir.

Zenon Ligre'in anlatı izlencesinin başında 20 yaşına kadar öğrendikleri ve okuduklarıyla kısmi bir bilgi edinimi olduğu anlaşılmaktadır. Eğitimini üstlenen dayısı Barthalomne Campanus'un odası onun için bir bilgi yuvasıdır.

"[...] Zenon'un erkenden edinmiş olduğu bu öğrenme hırsı, mürekkep masrafı, sabahlara kadar yanan mumlar filan, dayısı için ancak bir papaz çömezine karşı hoş karşılanabilir şeylerdi " (s. 27).

Chanoine'ın soğuk odası bir sığınaktı, çocuk tellalların, simsarların İngiliz kumaşı üzerine yaptıkları tartışmaları dinlemekten, Henri-Juste'ün yavan bilgeliğinden, [...] kurtulmak için oraya sığınmıyordu. Örada çocuk olmanın tutsaklığından ve yoksulluğundan silkiniyordu; bu kitaplar ve bu hoca onu adam yerine ko- yuyordu. Bu kitaplarla dolu odayı, kaz tüyü yazı kalemimi, boynuz mürekkep hokkasını seviyordu, bunlar yeni bilgilerin araçlarıydılar ve yakutun Hindistan'dan geldiğini, kükürdüm cıva ile birleştiğini, Latince de liliun denilen çiçeğe Yunanca'da krinon, İbranice'de susannah denildiğini öğreniyordu" (s. 27).

Yukarıdaki alıntılardan anlaşıldığı üzere Zenon'un öğrenme tutkusunu, merakı ve bilgiye ulaşma yolunda kendi iradesiyle dışarıdan bir Göndericinin istek ya da

zorlamasıyla hareket etmemektedir. Bu özelliğiyle Özerk Özne konumundadır ve Nesnesi (N1mutlak bilgi) ile olan ilişkisi bağımsızdır. Edindiği kısmi bilgi ile Özne N1 ile bağlaşım ilişkisi içindedir. Özne bir bağlaşımsal durum sözcüyle bu durumu ifade eder:

“Kitap tozu yutmaktan usandım”(s.14)

(Ö ∩ N1 (bilgi))

Zenon’un öğrenme tutkusunu çok küçük yaşlardan başlamıştır. 20 yaşına kadar kitap okumuş, öğrendiklerini kâğıda dökmüştür.

Nesne olarak “bilgi” soyut bir değerdir, Greimas ve Courtès (1979) bilginin bilisel bir nesne olduğunu, aktarılabilirliğini, hiçbir zaman tamamlanamadığını belirtmektedir. Nitekim bilgi durağan bir nesne değildir, dinamik, manipüle edilebilir, artar, azalır, paylaşılabilir. Zenon Özerk Özne olarak anlatı izlencesinin başından sonuna kadar bilisel nesne olan bilginin (N1) peşindedir. Kendi istek, güç ve bilgisiyle bilgi nesnesinin peşinden gittiği için İstek Öznesi konumuna geçer. Özne Bilgi nesnesine ulaşır; ancak bilginin hiçbir zaman tamamlanamayacak bir bilisel nesne olması gereği hep bir eksiklik duygusuyla hareket ederek, yeni bir bilgi arayışına girer. “Belli değer Nesnesini/Nesnelarını elde etmedim” ilkesiyle davrandığı için Ayrılık Öznesi’ne dönüşür. Edindiği her bilgi Zenon’un bilgisi gücünü ve isteğini kullanarak hareket etmesini sağlar, bilgisi, gücü ve isteğiyle Bilgi (Doğruluk) Öznesine dönüşür. Anlatı izlencesi Özerk Özne olarak Zenon’un Nesnesiyle (N1) olan ilişkisinin bir bağlaşım ilişkisinden bir ayrışım ilişkisine, bir ayrışım ilişkisinden bir bağlaşım ilişkisine dönüşmesiyle; yani bir durum sözcüsünden bir edim sözcüsüne geçmesiyle ilerler. Burada Özne ve Nesnesi arasında bir gerilimden söz edilebilir. Anlatı izlencesinde Özerk Özne, İstek Öznesi Ayrılık Öznesi ve Bilgi(Doğruluk) Öznesi olarak üç farklı konumda kendini ortaya koyar:

“Doğduğumdan biraz daha az budala olarak öleceğim.” (s.171)

“Benim işim başka, Léon Jacobite’lerinin prier’ü simyacıdır. Bizim ara sıra dalgınlığa vurup yasak sınırlarını aşan iyi yürekli dayımız Chanoine Bartholommé Campanus ile yazışmışlar. **Ama ayağımı çabuk tutmalıyım, zira adam yaşlı. Bakarsın bildiklerini unutturur, ya da düpedüz ölüp gider.**” (s. 15)

“Ama çoğu zaman Zenon yalnız çıkıyordu, seher vakti tabletlerini alıp, doğrudan doğruya nesnelardan gelen, **kim bilir hangi bilginin peşinde kırlara açılıyordu.**” (s. 37)

“Ben yirmisindeyim, dedi Zenon. İşlerin yolunda gittiğini varsayarsak, şu kafam bir kuru kafaya dönüşüncüye kadar önümde daha elli yıllık bir çalışma sürem var demektir.” (s.16)

Bu sözcülerle Bilgi Öznesi (bgi) bilisel nesne olarak geçmişe göre daha fazla bilgiye sahip olduğunu belirtmektedir. Neyi bilip neyi bilmediğinin bilincindedir. Ancak,

öğrenme sürecinin tamamlanmayacağını ölünceye kadar bu sürecin devam edeceğini ve edindiği bilgiyle yetinmeyeceğini ifade ederek Ayrılık Öznesine (bgi) dönüşür. Her bilgi başka bir bilgiyi ön varsaymaktadır. Henri Maximilien ile Insburg'da 20 sene sonra tekrar karşılaştıklarında aralarında geçen konuşmada Zenon bu durumu ifade etmektedir:

"Üzerinden altı ay geçti, diye yeniden sözü aldı, **içimde merak yeniden uyanıyordu, insan yeteneğini göstermek isteğine kapılıyor, bir de bizimle beraber bu garip yola dökülmüş olan öbür arkadaşlara elden geldiğince yardım etmek arzusu**" (s. 112)

Özerk Özne İstek Öznesi konumunda mutlak bilginin (N1) yanı sıra üç farklı değer nesnesiyle iletişimde isteyim ekseninde yer alır. İstek Öznesi, kendi kimliğinin (N2), Nietzsche'nin felsefesinde olduğu gibi kendi kendini aşan bir insan, bir "üst-insan" olmanın (N3), doktor ve simyacı kimliğiyle bilimin (N4) ve peşindedir.

N1: mutlak bilgi

N2: kimlik

N3: üst-insan olma

N4: bilim

Anlatı İzlencesinin başında Flandre yolunda karşılaşan Zenon ve kuzeni Henri Maximilien Ligre arasında geçen konuşmada Özerk Özne olarak Zenon, kendi kimliğini bulma (N2) üst insan olma(N3) gibi arayış içinde olduğu soyut değerlere ulaşmak için kendi iradesiyle yola koyulduğunu İstek Öznesi (igb) olarak dile getirmektedir:

"Beni bir başka yerde bekleyen **bir başkası** daha var. Ona gidiyorum. Ve yola koyuldu.

Kim? diye sordu şaşkınlıkla Henri-Maximilien. Léon'daki dişleri dökülmüş papaz mı?

Zenon döndü:

Hiç Zeno, dedi. **Ben kendim.**

İstek Öznesi Nesnesiyle (N2 kimlik) ayrışım ilişkisi içindedir:

(Ö ∪ N2 (kimlik))

Burada İstek Öznesinin Nesnesi (N2) aslında kendisidir. Anlatı izlencesinin sonunda Özne, kendini gerçekleştirerek Nesnesiyle Bağlaşım durumuna geçecektir. Bu aşamada Özne ve Nesne örtüşecektir..

İstek Öznesinin peşinden gittiği üçüncü Nesne ise üst insan olma isteğidir. Anlatı izlencesinin başında Nesnesiyle ayrışım ilişkisi içindedir:

"Ben yirmisindeyim, dedi Zenon. İşlerin yolunda gittiğini varsayarsak, şu kafam bir kuru kafaya dönüşünceye kadar önümde daha elli yıllık bir çalışma **sürem**

var demektir. Siz yine Plutarque yigittliğinde kaim, Henri kardeş. Sorun benim için **insandan da öte bir şey olmak.** (s.17)

İstek Öznesi Nesnesiyle (N3 üst insan olma isteği) ayrışım ilişkisi içindedir:

Ö ∪ N3 (Üst insan olma)

Zenon simyacıdır ve bu konuda kendini geliştirme, bilmediklerini öğrenmenin peşindedir. Flandre yolunda kuzeni Henri Maxmilien'le yol ayrımına geldiklerinde aralarında geçen konuşma İstek Öznesinin Nesnesiyle (N4 bilim) ayrışım ilişkisinde olduğunu göstermektedir:

"Benim işim başka, Léon Jacobite'lerinin prieur'ü simyacıdır. Bizim ara sıra dalgınlığa vurup yasak sınırlarını aşan iyi yürekli dayımız Chanoine Bartholommé Campanus ile yazışmışlar. **Ama ayagımı çabuk tutmalıyım, zira adam yaşlı. Bakarsın bildiklerini unutturur, ya da düpedüz ölüp gider.**" (s. 15)

"Şan şeref peşinde koşan serüvenci ile **bilim peşinde koşan serüvenci** yan yana yürüyorlardı." (s. 16)

İstek Öznesinin Nesnesiyle (N4 bilim) ayrışım ilişkisi içindedir:

(Ö ∪ N4 (bilim))

Öznenin Nesnesini elde etmek için harekete geçmesi, ona yönelmesi bir edim sözcüyle gerçekleşir:

"Gidiyorum, Wiwine, dedi yeniden. Burada olduğu gibi belki başka yerlerde de cahillik, korku, aptallık ve boş inançlar hüküm sürmektedir, gidip bir bakalım." (s. 55)

"Beni bir başka yerde bekleyen bir başkası daha var. **Ona gidiyorum. Ve yola koyuldu.**

Kim? diye sordu şaşkınlıkla Henri-Maximilien. Léon'daki dişleri dökülmüş papaz mı?

Zenon döndü :

Hiç Zenon, dedi. Ben kendim.

Durum sözcü ve edim sözcü anlatı izlencesinin oluşmasında ve anlatının tematik olarak ilerlemesi için temel öğelerdir; bir başka deyişle anlatı izlencesi bu iki durum sözcüüne göre tanımlanmaktadır.

"Bir anlatının oluşması en az bir başlangıç durumu (durum sözcü) ile bir sonuç durumunun (başka bir durum sözcü) ve bu iki durum arasındaki temel dönüşümü gerçekleştirebilecek (edim sözcü) bir "dönüştürücü özne"nin varlığını gerektirir. Anlatım izlencesi bir edim sözcüünün, bir durum sözcüünü etkileyip onu yeni bir durum sözcüüne dönüştürme; başlangıç durumunu sonuç durumuna ulaştırma temel dönüşümün gerçekleşme sürecidir (Rifat 1996: 31).

3.1.3. Eyleyeyenler şeması bağlamında Özne ve Yardımcı Eyleyen ilişkisi

Eyleyeyenler şemasında Yardımcı ve Engelleyici ilişkisi güç ekseninde yer almaktadır. Yardımcı Özneye güç verir, ona yardım eder (Kıran-Kıran 2021: 422). Bu güç kitap, anahtar, harita gibi somut, nesnelere ya da bilgi, nasihat, sır gibi soyut nesnelere de olabilmektedir. Engelleyici eyleyeyenler ise Öznenin Nesne/Nesnelerine ulaşmasında onu engelleyen, hareketini zorlaştıran somut ya da soyut varlıklardır. Anlatı izlencesinde Özerk Özne olarak Zenon'un İstek Öznesi ve Bilgi (Doğruluk) Öznesine dönüşerek, bilgiye ulaşmasını, kendi kimliğini bulmasında, öğrendiklerini hayata geçirerek bilgisini kullanmasına ve peşinden koştuğu Nesnelere ulaşmasına yardım eden ve güç veren Yardımcı eyleyeyenler bulunmaktadır. Zenon çıktığı yolda bu Yardımcı eyleyeyenler sayesinde bilisel gelişimini , değişimi ve dönüşümünü tamamlayabilmektedir. Öznenin Nesne/Nesneleriyle olan ilişkisinde ayrışimsal durum sözcesinden bağlaşımsal durum sözcesine geçiş. Edim Öznesi tarafından gerçekleştirir. Edim Öznesi Eyleyeyenler şeması bağlamında Yardımcı/Yardımcılar olarak adlandırılan eyleyeyenler olarak tanımlanabilir.

Anlatı izlencesi boyunca Yardımcı/Yardımcılar Zenon'un bilisel dönüşümünü sağlayarak ona bilgisini aktarır, güç verir gelişimini sağlar. Genellikle bu güç bilisel bir nesne olan bilgi ve yine soyut bir kavram olan deneyimlerdir. Zenon Yardımcıların kendilerine aktardığı gücü

Bartholomé Campanus: Zenon'un eğitimini üstlendiği daysısı, Bruges'de Saint-Donatien Chanoine'ı Zenon'a bilgisini aktararak onun Bilgi (Doğruluk) Öznesine dönüşmesine yardım eder:

"Bilgin adam (...) Öğrencisine Latince, kendisinin de az buçuk bildiği Yunanca ve bir de simya öğretti, Pline'in Histoire Naturelle'inin yardımı ile çalıştığı bilimsel konulara karşı öğrencisinin gösterdiği merak hoşuna gidiyordu." (s. 27)

Jean-Myers: Bruges'de hem bereberlik hem de hacamatlık yapan, Zenon'a tıbbi bilgilerini aktararak, onun bu bilgileri uygulamasına yardımcı olan Zenon'un en iyi arkadaşlarından biridir. Zenon'a Paris'de tıp tahsili yapmasını salık verir ve hekimliğe teşvik eder. Zenon'un bilgi Nesnesine erişimini ve Bilgi (Doğruluk) Öznesine dönüşümünü sağlayan Yardımcı eyleyeyendir.

"Görüştüğü kimseler de kaygı uyandırmıyorlardı: o sıralarda en iyi arkadaşları, diyelim Jean Myers adındaki berber, usta bir adam, hacamat yapmakta ve elmas yontmakta kimse eline su dökemez ama ölülerini kesip biçtiği söyleniyor (...)" (s. 28).

"Zenon, Jean Myers'ten edindiği bilgiye dayanarak, kan tutmasına uğramış olan bir çiftçiye, herhangi bir berber çağırarak yerine kendisi hacamat yaptı." (s. 38)

"(...) hekim ustura ile etleri kesmek, ellerini yaranın içine daldırmak zorunda kaldı (s.187).

Colas Gheel: Zenon'un sık sık yanına uğradığı dokuma ustası olan arkadaşıdır.

“Colas Gheel adındaki dokuma ustası, uygunsuz bir adam, palavracı, okuyup yazacak ya da dua edecek yerde bu adamla buluşup saatlerce manivela, makara gibi şeylerle uğraşıyordu “ (s. 28).

Colas Gheel’de Zenon’a makinalar, dokuma tezgahlarının işleyişiyle ilgili teknik bilgisini aktarır. Bu eyleyen de Zenon’un Bilgi Öznesine dönüşmesine yardımcı olmaktadır.

Léon Jacobite’lerin Başrahibi: Yaşlı simyacı Campanus aracılığıyla Zenon’a simya bilgilerinin aktararak Zenon’un simya bilgisinin artmasına yardımcı olarak onun Bilgi Öznesine dönüşmesine yardım eder.

“Benim işim başka, Léon Jacobite’lerinin başrahibi simyacıdır. Bizim ara sıra dalgınlığa vurup yasak sınırlarını aşan iyi yürekli dayımız Chanoine Bartholommé Campanus ile yazışmışlar. **Ama ayağımı çabuk tutmalıyım, zira adam yaşlı. Bakarsın bildiklerini unutturur, ya da düpedüz ölüp gider.**” (s. 15)

Aegidus Friedholf: Altın yapan zengin simyacı. O da aynı şekilde simya bilgisini Zenon’a aktararak Bilgi Öznesine dönüşümünü sağlar.

Zenon’un dönüşümünü ve değişimini sağlayarak onun bilisel Nesneye erişiminde yardımcı olan, Bilgi Öznesine dönüşümünü sağlayan bir eyleyen ise soyut bir eyleyen olan merak ve öğrenme tutkusuyla yaptığı yolculuklardır:

“Hangi deli içine kapatıldığı hapisaneyi, hiç olmazsa üstün körü bir dolaşım görmeden ölmek ister? Görüyorsunuz, Henri kardeş, ben sahiden bir haç yolcusuyum. Yol uzun ama ben de gencim.” (s.16)

Coquet, (1984) bilginin devamlı artan ve çoğlan bir nesne olması gereği, yolculuk yapmanın, bir yol katetmenin gerekli olduğunu ifade eder. Zenon da yaptığı yolculuklarla bilgisine bilgi katar, bildiklerini uygular ve deneyim kazanır. Yolculuklar, kendini gerçekleştirmesinde önemli bir yardımcı eyleyen konumundadır.

Zeon Dönüştürücü Özne rolünü üstlenen Yardımcı eyleyenlerle, Bilgi Öznesi konumuyla kendisine aktarılan bilgi, deneyim ve öğrendiklerini uygulayabilmek gücünü de elde etmiştir. Ameliyatlar yapmış, insanları iyileştirmiştir. Anlatı izlencesinin başında sahip olduğu kısmi bilgi artarak çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Bilgi nesnesine ulaşmasıyla kendini gerçekleştirmesi bir paralellik göstermektedir:

Benedicte’in başucunda kendisine rahmetli ana ve babası hakkında üzerine meraklı sorular soran kırmızı yeldirmeli adamın Almanya’da veba salgını sırasında hastalara yaptığı yardımlarla ün salmış olan filozof- hekim olduğunu anlamakta güçlük çekmemiştir” (s. 285).“

Yazdıkları, düşünceleri yüzünden idama mahkûm edilen Zenon kendi iradesiyle hekimlik bilgi ve becerilerini kullanarak yaşamına son vermiştir. Ölümünü Özerk Özne konumuyla gerçekleştirecektir:

"Yatağa yattı, başını 'katı yastığa koydu. Bir geriye gidiş yaptı, chanoine Campanus'e doğru, bu son, adamcağızı dehşete düşürecek, hem de ne, kahramanların böyle öldükleri Eski'leri kendisine ilk olarak okutan o olmamasıydı, ama kaderin bu cilvesi zihninden şöyle bir geçti, amacından saptırmadı. Çabucak, o cerrah-berber eluzluğuyla, dizlerini hafifçe kaldırarak ikiye katlandı, sol ayağının dış yüzünden aşık kemiği yanındaki toplardamarı kesti, kan alma işlemlerinde en çok uygulanan yol buydu. Sonra çabucak doğruldu, yastığa dayanarak ve her zaman görülebilen baygınlıktan önce davranabilmek için, bileğinin iç yüzünden atardamarı kesti. Derinin kesilmesinden ileri gelen kısa ve düzeyesel acıyı ancak duydu. Çeşmeler fışkırdı; sıvı, her zaman yaptığı gibi, içine kapatıldığı karanlık labirentten kurtulmuş kendini dışarı atıyordu sanki. Zenon, akışı kolaylaştırmak için sol kolunu yataktan aşağı sarkıttı. Zafer henüz tam olarak kazanılmış değildi; her an birisi içeri girebilir ve yarı kendisini kanlar içerisinde darağacma sürüklenir bulabilirdi. Ama geçen her dakika bir zaferdi" (s. 312).

SONUÇ

Zenon Anlatı İzlenesinin başında N1 (bilgi) ile ilişkisi bilginin bilisel nesne olması özelliğiyle daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere bir bağlaşım, bir ayrışım ilişkisinde bulunmuş, bu durum devamlı bir gerilim yaratmıştır. Yardımcı eyleyenler, kendi okuma tutkusunu, merakı sayesinde bilgiye ulaşmış, simyacı, filozof ve hekim olarak edindiği bilgiyi, Bilgi Öznesi konumunda uygulayabilme gücünü ve bilgisini elde etmiştir. Courtès (1976: 80) edinilen bilgiyi hayata geçirmeyi bilmenin Özneye yaratıcı bir boyut kazandırdığını belirtmektedir. Insburg'da kuzeni Henri Maximilien Ligre'le tekrar karşılaşır, yirmi yılda yaptıklarını ve deneyimlerini birbirlerine aktardıkları bir konuşma gerçekleştirilir. Bu konuşmada Zenon Bilgi Öznesi olarak öğrendikleri ve kazandığı deneyimi ifade etmektedir:

"Kitapların serüven dedikleri bu ufak tefek olayların içerisinde yirmi yıl haşır neşir oldum. Uyguladığım yöntemler kimi hastalarımı kurtarıırken kimilerini de öldürüyordu. Ama kurtulanı da kurtulmayı da hastalığı tanıma, anlama ve uygulanacak tedaviyi saptama bakımından çok şey öğretiyordu. Bilgi ve gözlem hiçbir zaman yetmez Henri kardeş, eğer güç haline dönüşmezse" (s.108).

Anlatı İzlenesinin sonunda Zenon İstek Öznesi konumunda Nesnelere peşinden giderek Bilgi Öznesine dönüşmüştür. Başlangıç durumundaki kısmi bilgisi katlanarak artmıştır. Neyi bildiğinin ve de bilmediğinin farkındadır. Simyacı, hekim düşünür olarak kitaplar yazmıştır. Bu durumda kendini gerçekleştirmiştir; ancak N1 bilgi Nesnesiyle her zaman ayrışım ilişkisi içinde olacaktır:

"Üzerinde durduğumuz bu yuvarlağın hiç olmazsa bir bölümünü dolaştım; madenlerin ergime noktasını, bitkilerin döllenmesini ve üremesini inceledim; yıldızları gözlemledim, vücudun içinde bulunan şeyleri araştırdım. Şu tutup kaldırdığım tahta parçasından ağırlık kavramını, şu alevlerden ısı kavramını çıkaracak yetkiye sahibim. Bilmediğim şeyi bilmediğimi de 'biliyorum; daha çoğunu bilecek olanlara imreniyorum. Ama biliyorum ki onlar da benim gibi

kendileri ölçecekler, tartacakları sonuçlara, varacaklar, kendilerinden önce çıkartılmış olan sonuçlara güvenmeyecekler, yanlışın içinde doğrunun; doğrunun içinde yanlışın payım araştıracaklar." (s.117).

Anlatı İzlenesinin sonunda, Zenon, Bilgi Öznesi olarak ayrışım ilişkisinde olduğu Nesneleriyele Dönüştürücü eyleyen olarak rol alan Yardımcıların verdiği güç ve yardım sayesinde bağlaşım ilişkisine geçmiştir. Zenon, zaman içinde daha çok bilgiye sahip olmuştur, ancak bu bilgi hiçbir zaman tamamlanmayacaktır. Bu açıdan Bilgi Öznesinin N1 (bilgi) Nesnesiyle ilişkisi ne bağlaşım ne de ayrışım durumundadır. Bilgi Öznesi N2 (kimlik), N3 (üst insan olma), N4 (bilim) Nesneleriyle ise bağlaşım durumundadır. Kilise Zenon'u ölüme mahkûm ederek onu cezalandırmak ister, fakat anlatı şemasında roller değişir, çünkü Zenon kendi isteğiyle canına kıyarak kiliseyi cezalandırır, ölümüyle, bir simyacı olarak, kimyasal tepkimenin ilk safhasını gerçekleştirmiştir. Ayrışan madde aslında kendisidir, kimlik arayışı tamamlanmış ve kendi kendini aşabilmiştir. Burada Özne ve Nesne birbirlerine dönüşmüştür. Simyacıların söylemiyle deney başarıyla tamamlanmış, "Büyük Eser" elde edilmiştir. Romanın son bölümünün adı Zenon'un ölümü değil de aslında "Zenon'un zaferidir." olarak yorumlanabilir. Zenon, Rönesans döneminin kurgusal bir kahramanı olarak Özerk Özne, ve Bilgi Öznesinin tüm özelliklerini kendi kişiliğinde birleştirerek aynı zamanda çağımızın ideal aydın insanını temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

- BARTHES, R. (1997), *Göstergebilimsel Serüven* (Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat), İstanbul: YKY Yayınları.
- COQUET, J.C. (1976), "Les modalités de discours", *Languages*, no 43, Paris.
- COQUET, J.C. (1984, 1985), *Le Discours et son sujet, I ve II*. Paris: Klincksieck.
- COURTÉS, J. (1976), *Introduction à la sémiotique narrative et discursive méthodologie et application*, Paris: Hachette.
- COURTÉS, J. (1991), *Analyse sémiotique du discours: de l'énoncé à l'énonciation*. Paris: Hachette.
- EVERAERT-DESMEDT, N. (2000), *Sémiotique du récit*, Bruxelles: Editions De Boeck Université, Bruxelles.
- FONTANILLE J. (2001), "La sémiotique est-elle generative?", *Linx*, 44.
- GREIMAS, A.J. (1966). *Sémantique Structurale*. Paris: Larousse Yay.
- GREIMAS, A. J. ve Courtés, J. (1979), *Sémiotique dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris: Classiques Hachette.
- KIRAN, A & KIRAN, Z. (2021), *Yazımsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin.
- HÉBERT, L. (2007), *Dispositif pour l'analyse des textes et des images. Introduction à la sémiotique appliquée*, Limoges: Pulim.
- HENAUULT, A. (1979), *Les Enjeux De La Sémiotique*. Paris: PUF.
- JULIEN. A.Y (1993), *L'oeuvre au Noir de Marguerite Yourcenar*, Paris: Gallimard.

- PROPP, V. (1970), *Morphologie du conte*, Paris: Seuil.
- MÜKREMİN. Ö. (1998), *Zeno*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- RIFAT, M. (1999), *Gösergebilimcinin Kitabı*, İstanbul: Düzlem Yayınları.
- RIFAT, M ve RIFAT, S. (2005), *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2. Temel Metinler*, İstanbul: YKY.
- SAUSSURE, de F. (2001), *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. B. Vardar), İstanbul: Multilingual Yayınları.
- SİĞİRCİ, İ. (2020), *Göstergebilim Uygulamaları*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- YOURCENAR, M. (1968), *L'oeuvre Au Noir*, France: Gallimard.
- YÜCEL, T. (1982), *Yapısalcılık*, İstanbul: Can Yayınları.